

Oppgave 1

Sverre Olsen er utdannet kef og jobber i en Frisklivssentral i en liten kystkommune. Han jobber både klinisk/forebyggende med alle aldersgrupper, og han bidrar til det systematiske folkehelsearbeidet i den lille kommunen.

Ernæring og kosthold er en viktig faktor som både kan fremme god helse og forebygge sykdommer. Usunt kosthold er sett på som en av de viktigste risikofaktorene for de store folkesykdommene i Norge, inkludert hjerte-kar sykdom, ulike kreftformer og diabetes.

Hva er forskjellen på en høyrisikostrategi og befolkningsstrategi i det sykdomsforebyggende arbeidet?

Sensorveiledning:

En høyrisikostrategi forsøker å identifisere, gjennom screening programmer, den gruppen med høyest risiko for sykdom/negativt helseutfall. Selv om en klarer å redusere risiko i denne gruppen, er det en stor gruppe med lavere/moderat risiko som en ikke når gjennom en slik strategi (2.5p). Ved å jobbe mot hele befolkningen og ha som mål å kun oppnå små endringer hos den enkelte, kan en ha en stor samlet effekt ved å flytte hele populasjonen mot venstre (2.5p). I det sykdomsforebyggende arbeidet er det viktig å benytte seg av begge disse strategiene (1p).

Oppgave 2

I 2024 la en ekspertgruppe fram en rapport om kostnadseffektive tiltak på ernæringsområdet: «Effektive kostholdstiltak» Rapport frå ekspertgruppa om kostnadseffektive tiltak som kan føre til eit betre kosthald og jamne ut sosiale forskjellar i kosthaldet».

Beskriv tre av de fem kriteriene som gruppen la til grunn når de prioriterte disse tiltakene.

Sensorveiledning:

I prosessen for å identifisere de mest kostnadseffektive tiltakene la ekspertgruppen spesielt vekt på følgende:

- Tiltak som er kunnskapsbaserte
- Strukturelle tiltak som har stort potensial til å redusere sykdomsbyrden på befolkningsnivå og redusere sosiale forskjeller. Gruppen la særlig vekt på tiltak rettet mot de ytre omgivelsene.

- Tiltak som korrigerer for eksternaliteter av usunt kosthold. Det vil si tiltak retta mot konsum som påvirker samfunnskostnadene koplet til helsetjeneste, omsorg og produksjonstap betydelig.
- Tiltak som reduserer internaliteter av usunt kosthold. Det vil si tiltak som kan hjelpe individet til et konsum i samsvar med de informerte preferansene sine og dermed unngå tap av helse og livskvalitet.
- Tiltak som har potensial til å redusere andre samfunnskostnader. Eksempler er tiltak rettet mot barn og unge som kan redusere frafall fra skolen og dermed er gunstige i et større samfunnsperspektiv.

Oppgave 3

Sverre er invitert til den kombinerte Helsestasjonen/Skolehelsetjenesten for at han bedre skal forstå hvordan de jobber og hvilke problemstillinger de møter. Han starter med et møte med jordmor.

Gi seks konkrete eksempler på de spesifikke rådene om mat og drikke som gjelder for gravide men ikke for ammende.

Sensorveiledning (Oppgaven gir maks 6 poeng)

- Typiske risikoprodukter er (maks 2 poeng):
 - upasteurisert melk og mat laget av disse som halvfaste og mye oster (1,0 p)
 - røkelaks, rakørret, gravlaks, rå fisk (unntak: norsk oppdrettslaks eller-ørret (1,0p)
 - rått/ ikke gjennomstekt kjøtt, og spekemat (1,0 p)
 - uvaskede ferske frukt, bær og grønnsaker samt upasteurisert fruktjuice (1,0p)
 - varmebehandlede fisk- og kjøttprodukter servert kalde, varmebehandlet kjøttpålegg (1,0 p)
 - importerte egg bør varmebehandles eller pasteuriseres, og ved bruk av norske egg (i helseinstitusjoner) skal egg være fra godkjent eggepakkeri, oppbevares kaldt og brukes før «best før» dato (1,0 p)
 - skjell og skalldyr (blåskjell, østers) (1,0 p)
 - spesifikke matvarer som nevnes og som bør varmebehandles er: sukkererter, spirer, minimais, asparges, tørket krydder som ikke er strålebehandlet (1,0 p)
- På grunn av fremmedstoffer/miljøgifter og naturlig forekommende stoffer anbefales det å unngå (maks 2 poeng):

- Stor fisk som blåkveite (> 3 kg), gjedde og abbor (> 25 cm), ørret og røye > 1 kg og selkjøtt (1,0 p)
 - All ferskvannsfisk fra selvfangst (1,0 p)
 - Eksotiske arter: fersk tunfisk (på boks er trygt), hai, sverdfisk, skater (1,0 p)
 - Fiskelever og produkter av dette, fersk rognleverpostei (1,0 p)
 - Brunmat i krabbe, fordøyelseskjertelen i kamskjell og nyren i o-skjell (1,0 p)
 - Viltkjøtt (skutt med blyholdig ammunisjon) (1,0 p)
 - I tillegg anbefales det å ikke overdrive inntak av lakris (ingen øvre grense satt) (1,0 p)
- Total avholdenhet fra alkoholholdige drikker gjennom hele svangerskapet (ingen nedre grense) (Ammende: avholdende kun første 6 uker) (1p)
 - Begrense koffeininntaket til maks 200 mg dgl til 1-2 kopper kaffe (1 p)

Oppgave 4

En av de ammende kvinnene som jordmoren møter på kontrollene med barnet sitt er vegetarianer og har fått påvist lav jernstatus. Jordmor lurer på om Sverre har noen råd om hva kvinnen bør tenke på når det gjelder jernopptak fra vegetabiliske matvarer.

Hva bør den ammende kvinnen tenke på?

Sensorveiledning: Veganske kilder er grove kornprodukter, nøtter, frø, mørkegrønne grønnsaker, linser og bønner (2p). Lavere biotilgjengelighet av jern (non-hemjern). Absorpsjonen hemmes av kalsium (konkurrerer om opptak i tarmen), fytat, gjæring, surdeig og bløtlegging aktiverer fytase (2p). Absorpsjonen fremmes av vitamin C (2p).

Oppgave 5

Hvor stor andel av den voksne befolkningen i Norge bruker kosttilskudd?

Hvilke(t) næringsstoff(er) vil du trekke frem hvor det kan være viktig å ta kosttilskudd for å få et tilstrekkelig inntak?

(tenk på den generelle voksne befolkning ikke på spesielle grupper som veganere/ vegetarianere)

Sensorveiledning: 50 % av mennene og 62 % av kvinnene i Norkost 4 hadde tatt ett eller flere kosttilskudd en eller to av dagene de ble intervjuet om, dette er noe lavere enn i

folkehelseundersøkelsen der 79 % brukte ett eller flere av de opplistede tilskuddene. I Folkehelseundersøkelsene ble det imidlertid spurt om bruk de siste 12 månedene (3 poeng). I Norkost 4 var særlig vitamin D avhengig av bidraget fra kosttilskudd for å komme opp i anbefalt inntak (1.5p). Også jern for kvinner var lavt uten inntak fra kosttilskudd (1.5p).

Oppgave 6

Helsesykepleieren som Sverre møter etter lunsj er bekymret for kostholdet til barn og unge, og lurar på hva Sverre tenker om dette.

Hvilke av følgende to alternativer kjennetegner kostholdet til barn og unge i Norge (0-18 år)?

- Ungkost 3 viste at inntaket av tilsatt sukker var innenfor anbefalingen for elever i 4. klasse, men ikke for elever i 8. klasse.
- Ungkost 3 viste at barn og unge i 4. og 8. klasse spiste rundt to porsjoner frukt, bær og grønnsaker.
- Ungkost 3 viste at barn og unge i 4. og 8. klasse spiste omtrent dobbelt så mye kjøtt som fisk.
- Ungkost 3 viste at barn og unge har lavere inntak av mettet fett (som energiprosent) enn voksne.
- I henhold til en undersøkelse av bruk av energidrikker blant unge mellom 13 og 18 år fra 2024, rapporterer rundt 50 % i denne aldersgruppen at de drikker energidrikker.

V

Oppgave 7

Senere i uka er det tverrfaglig planleggingsmøte om hvordan kommunen skal møte eldrebølgen. Sverre deltar som fagperson for ernæring.

Som et ledd i helse- og omsorgspolitikken i Norge er det et mål å gjøre det trygt for eldre å bo hjemme lenger.

Nevn tre utfordringer kommunene kan stå ovenfor for å nå dette målet. Begrunn svarene.

Sensorveiledning:

Eksempler:

- Flere eldre (maks 2 p)
 - o store barnekull etter krigen (1 p)
 - o økt levealder (1 p)
- Brukerne er sykere enn før/ har sammensatte helseutfordringer/multimorbide (maks 2 p)
 - o eldre utskrives raskere fra sykehus (grunnet Samhandlingsreformen) (1 p)
 - o tjenestene kan mangle viktig kompetanse for å ivareta de sykeste (1 p)
 - o krever omfattende/tettere oppfølging og behandling (1 p)
 - o krever oppfølging på tvers av tjenester (1 p)
 - o psykiske lidelser og ensomhet (1p)
- Færre ansatte per bruker (maks 2 p)
 - o personellmangel (1 p)
 - o demografisk utvikling med færre yngre til å ta seg av eldre (1 p)
- Eldre bor i boliger som ikke er tilpasset deres livssituasjon (maks 2 p)
 - o feks bolig over flere etasjer (1 p)
 - o feks små, trange og overfylte boliger (utfordringer m/måltider ved bord (1 p)
- Eldre med økonomiske vanskeligheter (maks 2 p)
 - o Lav inntekt: ikke råd til mat de trenger (1 p)
 - o Lav inntekt: ikke råd til hjelp de trenger (feks tannlegetime) (1 p)
- Eldre med digitale utfordringer (maks 2 p)
 - o Utfordringer med å bestille hjemkjøring av mat (e-handel) (1 p)
 - o Utfordringer med tilgang til informasjon om ernæring (1 p)

Andre punkter enn nevnt kan også gi poeng

Oppgave 8

Nevn tre tiltak knyttet til ernæring som kommunen kan iverksette for å tilrettelegge for at eldre skal kunne bo trygt og lengst mulig hjemme

Sensorveiledning: I undervisningen er det vektlagt ulike tiltak knyttet til ernæring som kommunen kan gjøre for å tilrettelegge for at eldre skal kunne bo trygt og lengst mulig hjemme, slik som:

- forebygging av de vanlige ernæringsutfordringer som sees blant brukere av kommunens helse- og omsorgstjenester (feks. underernæring, feilernæring, overvekt/fedme) (2 p)

- øke ernæringskompetansen i kommunene (feks. ansette en kef) på strukturelt nivå (2 p)
- økt tilgang på personell med ernæringskompetanse i møte med brukere med sammensatte helseutfordringer (2 p)
- generell kompetanseheving av ansatte i helse- og omsorgstjenesten (2 p)

Andre punkter enn nevnt kan også gi poeng

Oppgave 9

Sverre får spørsmål om hva som kjennetegner kostholdet til de eldre. Han svarer ved å referere fra den nasjonale folkehelseundersøkelsen fra 2021.

Hvilke to alternativer er i tråd med funn i folkehelseundersøkelsen blant eldre?

- Få eldre (< 10 %) spiser sjelden/aldri fisk til middag
- Mange eldre har et hyppig inntak av rødt kjøtt (2-3 ganger i uken til middag)
- Eldre spiser kaker og boller oftere enn yngre aldersgrupper v
- Eldre oppgir endringer mot et mer bærekraftig/miljøvennlig kosthold de siste tre årene v
- Inntak av kosttilskudd er mindre vanlig blant eldre, og særlig blant eldre kvinner

Oppgave 10

Ansvar for folkehelsearbeidet i Norge er regulert i Folkehelseloven som revideres våren 2025. Det er 7 ulike, grunnleggende prinsipper som skal ligge til grunn for alt folkehelsearbeid.

Nevn minst 4 av disse grunnleggende prinsippene.

Sensorveiledning:

1.5 poeng per riktig svar

- Utjevning
- Helse i alt vi gjør (helse i all politikk)

- Føre-var
- Bærekraftig utvikling
- Medvirkning
- Kunnskap
- Barnets beste

Oppgave 11

Sverre Olsen har etter hvert blitt lei av jobben i kommunen og bytter jobb til et multinasjonalt selskap i Oslo hvor han er en del av et team i bedriftshelsetjenesten. Ledelsen i selskapet ønsker å gjøre lunsjtilbudet mer variert og ernæringsmessig riktig, da de mener dette kan bidra til å forebygge sykdom og dermed redusere sykefraværet.

Sverre går systematisk til verks med å planlegge intervensjonen for å sikre at endringene i kantinetilbudet skal bli godt mottatt og de ansatte skal fortsette å spise der.

I brosjyren «Mat og helse i arbeidslivet. Små grep for å tilby sunn mat og drikke» fra Helsedirektoratet gis det tips om tiltak som kan gjøres på det fleste arbeidsplasser.

Nevn minst 3 av tipsene som nevnes i brosjyren.

Sensorveiledning: (2p per riktig svar, max 6 p)

- Utvikle og forankre politikk for måltider/ matpause. (Sette ernæringskrav i anskaffelser/innkjøp ER kommet til i nyeste ppt fra HDir om dette)
- Sørge for et trivelig spisemiljø og kjølemulighet for mat og drikke.
- Ha godt drikkevann og eventuelt kaffe/te tilgjengelig.
- Tilby subsidiert eller gratis grønnsaker og frukt.
- Tilby enkle brødmåltider med grove brødvarer og/eller salat.
- Ha automater med: flaskevann, frukt, grønnsaker, ferdigsmurt grov brødmat og porsjonssalater og/eller retter for oppvarming i mikrobølgeovn.
- Møtemat (basis): grønnsaker, frukt/bær, vann og mat med mindre fett, salt og sukker. Kaffe/te.
- Sikre relevant kunnskap om kosthold, mat og helse hos ledelse, ansvarlig for personale/HR, tillitsvalgte, ansvarlige for måltider/kantine og eventuelt bedriftshelsetjeneste.
- Tilby informasjon om kosthold og helse.
- Gjennomføre brukerundersøkelser regelmessig.

Oppgave 12

Sverre begynner med å intervju kantinelederne i selskapets ti norske avdelinger for å få bedre forståelse av hvordan lunsjtilbudet er organisert og hvilken rolle kantinelederne har.

Det finnes ulike typer av spørsmål som kan brukes i kvalitative intervjuer.

Nevn minst to typer av spørsmål og gi ett eksempel på spørsmålsformuleringer til hver type som Sverre kan bruke i intervjuene med kantinelederne.

Sensorveiledning (1 poeng per type spm og 2 poeng per eksempel, totalt 6 poeng):

Hovedspørsmål - Beskriv en vanlig lunsjmeny i kantina - hva bestemmer hva som tilbys?

Introduserende – Kan du fortelle meg om din rolle som kantineleder?

Avsluttende – Er det noe mer du vil legge til om driften av kantinen eller lunsjtilbudet?

Oppfølgingsspørsmål – Kan du fortelle mer om.... ?

«Probing questions» - Kan du gi meg et eksempel på...?

Oppgave 13

Sverre finner at kantinelederne generelt opplever utfordringer med å få ansatte til å spise i kantina når det serveres fisk.

Han bestemmer seg for å gjøre en spørreskemaundersøkelse for å kartlegge fiskeinntaket og måle faktorer som kan påvirke de ansattes valg om å spise fisk.

Nevn minst 6 faktorer som kan påvirke inntak av fisk blant voksne og derfor bør inkluderes i spørreskjemaet.

Sensorveiledning: (1p per faktor, max 6 p)

Smak, lukt, konsistens

Pris

Tilgjengelighet i butikk, kantine

Ferdigheter til å tilberede

Holdninger (sunnhet, bærekraft)

Kunnskap om kostrådene

Sosial påvirkning

Kjønn, Sosial status, Alder

Oppgave 14

Hva må Sverre tenke på når han skal velge faktorene som tiltakene skal rette seg mot?

Faktorene må henge sterkt sammen/ha høy korrelasjon med fiskeinntaket (3p) og faktorene må kunne endres (3p).

Oppgave 15

Sverre går i gang med å utvikle spørreskjemaet for å måle faktorene som påvirker fiskeinntaket.

Forklar hva Sverre må gjøre for få et valid mål på en faktor (et begrep) som ikke kan observeres direkte.

Sensorveiledning: Han må definere faktoren (begrepet) og stille flere spørsmål som til sammen måler faktoren (3p). Han må sjekke innholdskvaliteten med eksperter (1.5 p) og begrepsvaliditeten hva faktoranalyse (strukturell validitet) og/eller hypotesetesting (1.5p).

Oppgave 16

Sverre inviterer teamet fra bedriftshelsetjenesten og brukerrepresentanter inn i planleggingsgruppa for intervensjonen.

En av de to brukerrepresentantene er innvandrere fordi mange av de ansatte i selskapet er innvandrere.

Hvordan defineres innvandrere i henhold til «Standard for gruppering av personer etter innvandringsbakgrunn» ?

Sensorveiledning (3 poeng per riktig definisjon, totalt 6 poeng):

Innvandrere

Personer som selv har innvandret til Norge, er født i utlandet av to utenlandsfødte foreldre og har fire utenlandsfødte besteforeldre.

Norskfødte med innvandrerforeldre

Personer som er født i Norge av to utenlandsfødte foreldre og fire utenlandsfødte besteforeldre.

Oppgave 17

Hvilke av følgende kan være en suksessfaktor for å fremme livsstilsendringer i kulturtilpassede intervensjoner?

- Bruk av tiltak som allerede har fungert i den generelle befolkningen
- Støtte fra lokale myndigheter v
- Fokus på aktiviteter som støtter sosial interaksjon v
- Bruk god tid til å rekruttere deltakere
- Utvikle prosjekter som er korte og effektive

Oppgave 18

Nevn tre ting som er viktig når man skal praktisere brukermedvirkning.

Sensorveiledning (2 poeng per riktig svar):

- Gjensidig anerkjennelse mellom brukere og fagpersoner er en forutsetning
- Brukermedvirkning i alle faser av samarbeidsprosessen og på ulike nivåer, samt med reell innflytelse
- Forutsetter at personene er i stand til å medvirke
- Brukerens helsekompetanse avgjørende for hvordan fagpersoner kan legge til rette for medvirkning
- Brukerrepresentanter må ha relevant og bearbeidet brukererfaring og evne til å formidle den
- Brukers roller: *på-vegne-av-rolle* eller *meg og min bruker- eller mestringsfortelling*

Andre punkter enn nevnt kan også gi poeng

Oppgave 19

Planleggingsgruppa bestemmer at intervensjonen skal bestå av en kombinasjon av endringer i tilbudet av fisk i kantinen (frekvens, type retter, pris, markedsføring) og et kort kurs om «Fisk og helse» som skal være både teoretisk og praktisk.

Hvilke to av følgende brukes til å forklare hvordan intervensjonen er ment å virke?

- «Theory of change» v
- «Theory of the problem»
- Teoretiske metoder v
- Praktiske applikasjoner
- «Change agents»

Oppgave 20

Videre blir planleggingsgruppa enige om at et av arbeidsstedene skal brukes til pretesting av intervensjonen.

Hvilke to påstander om pretestingen er sanne?

- Pretestingen er en del av prosessevalueringen
- Pretestingen skjer på utvalgte deler av intervensjonen v
- Pretestingen gjøres for å teste hvor godt alle komponentene i intervensjonen passer i den lokale situasjonen
- Pretestingen samler inn data om fiskeinntaket før intervensjonen
- Pretesting er en del av den formative evalueringen v

Oppgave 21

Forklar hva som menes med en implementeringsintervensjon og begrunn hvorfor den typen intervensjoner er viktig.

Sensorveiledning: En implementeringsintervensjon er en intervensjon som skal påvirke de faktorene/determinantene (barriærene og facilitatorene) som påvirker implementeringen av den intervensjonen som skal endre atferden (her fiskeinntaket) (3p). En implementeringsintervensjon er viktig fordi en godt implementert intervensjon har bedre effekt (1.5p) og god implementering må planlegges på samme måte som intervensjonen som skal endre atferden (1.5p).

Oppgave 22

Planleggingsgruppa bestemmer at intervensjonen skal bestå av en kombinasjon av endringer i tilbudet av fisk i kantinen (frekvens, type retter, pris, markedsføring) og et kort kurs om «Fisk og helse» som skal være både teoretisk og praktisk. Videre blir de enige om at et av arbeidsstedene skal brukes til pretesting av intervensjonen.

Skriv SMART-målet for intervensjonen, og forklar kort hvorfor det er SMART.

Sensorveiledning:

Målet må skrives på en slik måte at det oppfyller følgende kriterier og begrunnelsene må utdype hvordan kriteriene er oppfylt. Målet må omhandle fiskeinntaket til de ansatte eller fisketilbudet i kantina.

- **Specific** – Is there a precise outcome or behaviour linked with a number (percent, rate, frequency)?
- **Measurable** – Is there a system in place to measure progress towards and achievement of objective
- **Achievable** – Can the objective be achieved with a reasonable amount of effort?
- **Relevant**– Is the objective relevant to the project goals? To the community's goals?
- **Time-Bound** – Is there a start and/or finish date?

Oppgave 23

Bedriftslegene gjør en grundig helsesjekk av alle de ansatte før intervensjonen starter og finner at det er flere som allerede har økt risiko for ikke-smittsomme sykdommer. Disse blir vist videre til Frisklivssentraler i kommunene hvor de bor.

Hvilke to påstander om frisklivssentraler er sanne?

- Frisklivssentraler skal bare ta imot pasienter på henvisning fra lege
- Frisklivssentraler skal primært tilbyr individuelle konsultasjoner

- Frisklivssentraler skal fremme helse og forebygge sykdom v
- Frisklivssentraler er en kommunal helse- og omsorgstjeneste v
- Frisklivssentraler er et fylkeskommunalt tilbud

Oppgave 24

Beskriv hvordan Sverre kan evaluere effekten av intervensjonen.

Sensorveiledning: Evalueringen som beskrives må henge sammen med SMART målet, og at det er fiskeinntak eller tilbud i kantinen som skal måles før og etter intervensjonen er implementert (3p). Det må fremgå hva slags type design som skal benyttes: gruppe RCT, stepped-wedge, kvasi-eksperimentelt, pre-eksperimentell (uten kontrollgruppe) (3p)

Oppgave 25

Som en del av prosessevalueringen planlegger Sverre at alle kantineansvarlige skal føre log over hvilke tiltak de har gjort i sine kantiner.

Hva er dette et mål på?

Velg ett alternativ:

- «Reach»
- «Dose delivered» v
- «Dose received»
- «Context»

Oppgave 26

Nå som Sverre jobber i Oslo få han tid til å være med på de månedlige treffene blant kef'er som jobber med forebygging av ernæringsrelaterte sykdommer nasjonalt og internasjonalt.

Amir jobber for Landbruks- og matdepartementet og er involvert i arbeidet med bærekraftige matsystemer.

Beskriv elementene som inngår i ett matsystem og forklar hva som skal til for at matsystemet er bærekraftig.

Sensorveiledning:

Beskrivelse av matsystemet (3 poeng):

De får 2 poeng om de bare nevner produksjon, bearbeiding/prosessering, distribusjon/transport, konsum/forbruk samt avfallshåndtering/matsvinn uten å utdype nærmere. Ekstra 1 poeng om de utdyper litt for noen av elementene (f.eks. under produksjon nevner både plant, animalske prod og fisk: Under avfallshåndtering nevner at det skjer gjennom hele matsystemet; Transport skjer i mange ledd)

Produksjon; Dyrking av grønnsaker, frukt, korn og oljefrø. Produksjon av kjøtt, melk og egg. Fangst av fisk og annen sjømat, både fra havet og oppdrettsanlegg.

Bearbeiding; Råvarene fra produksjon blir behandlet/prosessert og pakket for distribusjon.

Distribusjon; distribueres til forskjellige markeder,

Konsum; forbrukerne kjøper og konsumerer mat.

Avfallshåndtering; Matsystemet inkluderer også hvordan matavfall håndteres: Tap av mat gjennom hele systemet, fra produksjon til konsum.

Forklar når et matsystem er bærekraftig (3 poeng)

Relatere til FAO's definisjon – et bærekraftig matsystem leverer matsikkerhet og ernæring til alle på en slik måte at det økonomiske, sosiale og miljømessige grunnlaget for å generere matsikkerhet og ernæring for fremtidige generasjoner ikke blir kompromittert.

Studenten bør få med at et bærekraftig matsystem skal

- o Bidra til matsikkerhet
- o Være ernæringsmessig adekvat, trygt og sunt. Bidra til et sunt liv, med minst mulig uhelse
- o Være kulturelt akseptabelt, tilgjengelig, økonomisk rettferdig og rimelig
- o Lavt fotavtrykk på klima og miljø
- o Beskytte og respektere natur; biologisk mangfold og økosystemer
- o Alt dette vil sikre matsikkerhet og god ernæring for fremtidige generasjoner

Oppgave 27

Hvilke av følgende praksiser bidrar mest til å redusere klimaavtrykket fra matproduksjonen i Norge?

Velg to alternativer

- Øke produksjonen av bearbeidede matprodukter slik at hele råvaren blir brukt
 - Redusere inntaket av rødt kjøtt
- v

- Øke inntaket av frukt og grønnsaker
- Redusere matsvinn v
- Bruke el-biler til distribusjon av maten

Oppgave 28

For tiden er det mye snakk om toll på varer, spesielt fordi USA ønsker å innføre høye tollsatser på varer som importeres til USA.

Verdens Handelsorganisasjon (WTO – World Trade Organization) er en internasjonal organisasjon med 159 medlemsland.

Hvilke hovedoppgaver har denne organisasjonen?

Sensorveiledning (6 poeng – 2 poeng per hovedoppgave):

Hovedoppgavene er å:

- *overvåke eksisterende handelsregelverk*
- *være et forum for forhandlinger*
- *bidra til løsning av handelskonflikter mellom medlemsland*

Oppgave 29

Tollsatser har en viktig betydning i å regulere matvaretilbudet i Norge. For at norske landbruksvarer skal være konkurransedyktige mot importerte varer, har vi et importvern som skal sikre en prispreferanse for norske varer.

Hvilken rolle har WTO knyttet til toll på landbruksvarer?

Sensorveiledning (6 poeng):

- *WTO setter rammer for landbrukspolitikken som påvirker hva slags tollvern vi kan ha, og det påvirker hvordan vi innretter virkemidler og støtteordninger over jordbruksavtalen*
- *WTO setter et makstak på hvor høy tollsats vi kan ha på enkeltprodukter*

Oppgave 30

Beate jobber internasjonalt for UNICEF og brenner for Retten til fullgod mat.

Hva er frivillige retningslinjer (Voluntary Guidelines) i arbeidet med Retten til fullgod mat?

Velg to alternativer

- Autoritative tolkninger av hva en rettighet betyr.
- Autoritative tolkninger av innholdet i en rettighet.
- Et praktisk verktøy for å implementere retten til fullgod mat. v
- Et praktisk verktøy for å beskrive retten til fullgod mat.
- Et verktøy som gir praktiske løsninger for å bruke innholdet i retten til fullgod mat. v